

ЗАТВЕРДЖУЮ

Голова науково-методичної
ради НУВГП
e-підпис Олег ЛАГОДНЮК

23.12.2021

07-03- 20S

СИЛАБУС
освітньої компоненти

SYLLABUS
educational component

<i>Археологія</i>		<i>Archeology</i>
Шифр за ОП	OK 17	Code in Educational Program
Освітній рівень: бакалаврський (перший)		Educational level: Bachelor's (first)
Галузь знань Освіта / Педагогіка	01	Field of knowledge: Education / Pedagogy
Спеціальність Середня освіта	014	Field of study: Secondary education
Освітня програма Середня освіта (Історія)	014.03	Educational Program: Secondary education (History)

Силабус навчальної дисципліни «Археологія» для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) освітнього ступеня, спеціальності 014.03 «Середня освіта (Історія)» освітньо-професійної програми «Середня освіта (Історія)» Рівне. НУВГП. 2021. стор.14.

ОПП на сайті університету: <http://ep3.nuwm.edu.ua/id/eprint/18927>

Розробник силабусу: *Шевчук Тамара Євгенівна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри суспільних дисциплін,*
Войтюк Олексій Петрович, ст. викладач кафедри суспільних дисциплін.

Силабус схвалений на засіданні кафедри
Протокол № 04 від “ 10 ” грудня 2021 року

Завідувач кафедри: *Олексін Ю.П. д.п.н, професор.*
Керівник ОП «Середня освіта (Історія)» *Олексін Ю.П. д.п.н, професор.*

Схвалено науково-методичною радою з якості ННІ
Протокол № від “ 22 ” грудня 2021 року

Голова науково-методичної ради з якості ННІ: *Ковшун Н.Е., д.е.н., професор*

СЗ №-7278 в ЕДО НУВГП

© Шевчук Т. Є.,
Войтюк О. П. 2021
© НУВГП, 2021

ЗАГАЛЬНА ІНФОРМАЦІЯ	
Ступінь вищої освіти	<i>бакалавр</i>
Освітня програма	Середня освіта (Історія)
Спеціальність	014.03 «Середня освіта (Історія)»
Рік навчання, семестр	<i>1</i>
Кількість кредитів	<i>5</i>
Лекції:	<i>26/4 години</i>
Семінарські заняття:	<i>28/12 годин</i>
Самостійна робота:	<i>96/124 годин</i>
Курсова робота:	<i>ні</i>
Форма навчання	<i>Денна/заочна</i>
Форма підсумкового контролю	<i>екзамен</i>
Мова викладання	<i>українська</i>
ІНФОРМАЦІЯ ПРО ВИКЛАДАЧІВ	
	<i>Шевчук Тамара Євгенівна, к. п. н., доцент кафедри суспільних дисциплін</i>
Вікіситет	wiki.nuwm.edu.ua/index.php/
ORCID	https://orcid.org/0000-0003-2865-2839
Як комунікувати	t.ie.shevchuk@nuwm.edu.ua тел. 0973347899 Актуальні оголошення на сторінці дисципліни в системі MOODLE
Лектор	<i>Войтюк Олексій Петрович, старший викладач кафедри суспільних дисциплін</i>
Вікіситет	http://wiki.nuwm.edu.ua/index.php/
ORCID	https://orcid.org/0000-0003-2865-2839
Як комунікувати	o.p.voitiuk@nuwm.edu.ua тел. 0977051542 Актуальні оголошення на сторінці дисципліни в системі MOODLE

ІНФОРМАЦІЯ ПРО НАВЧАЛЬНУ ДИСЦИПЛІНУ

Анотація навчальної дисципліни, в т. ч. мета та цілі

Викладання курсу археології є актуальним і має на меті:

- навчити студентів використовувати пам'ятки матеріальної культури як об'єкт для вивчення господарства, побуту, культури, історії племен і народів, що жили в глибокому минулому,
- навчити майбутніх спеціалістів використовувати глибокий аналіз конкретних археологічних матеріалів для історичних узагальнень, висновків;
- навчити студентів досліджуючи такі пам'ятки за допомогою археологічних методів та методів суміжних дисциплін, простежувати основні періоди історичного й культурного розвитку населення, етнічні й соціально-економічні процеси на території нашої країни;
- формування загальних, спеціальних, професійних компетентностей, достатніх для ефективного розв'язування стандартних і нестандартних комплексних задач у професійній педагогічній діяльності в навчальних закладах середньої освіти, що характеризується комплексністю та невизначеністю умов,
- формування професійних компетентностей майбутніх учителів історії з фаховими інтересами до впровадження інноваційних технологій з метою безперервного подальшого навчання та підвищення професійного рівня, що забезпечить високий рівень їх конкурентоспроможності та затребуваності на ринку праці;
- виховання високоморальних, патріотичних, освічених особистостей, спроможних вносити істотний вклад у майбутнє як регіону, так й України.

Посилання на розміщення навчальної дисципліни на навчальній платформі Moodle

<https://exam.nuwm.edu.ua/>

Компетентності

ЗК 1. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях, розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.

ЗК 11. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, культури, техніки і технологій.

ЗК 13. Знання про збирання, вивчення, наукового опрацювання й публікації писемних пам'яток історії та культури, творчої спадщини видатних історичних, політичних і культурних діячів минулого та різнопланових писемних джерел, які стосувалися багатьох видатних подій минулого.

ФК 05. Здатність до аналізу та синтезу першоджерел та наукових відомостей з історії України та краєзнавчих досліджень для використання у практичній професійній діяльності; вміння характеризувати видатні історичні постаті, розуміти роль та місце людини в історичному процесі.

ФК 06. Здатність до застосування в історичних дослідженнях базових знань з курсу археологія та первісна історія.

Програмні результати навчання (ПРН)

ПРН 04. Вміти узагальнювати основи суспільно - історичного розвитку у професійній діяльності.

ПРН 10. Розв'язувати вузькі завдання у різноманітних ділянках історії.

ПРН 12. Вміти оцінювати, класифікувати й інтерпретувати джерела й теоретичний матеріал з історії та культури України.

ПРН 13. Застосовувати знання з курсу археологія та первісна історія у професійній діяльності.

Крім того здобувач навчиться:

- розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми, що потребують інтеграції знань і прийняття рішень у практиці викладання історії і суспільствознавчих предметів у навчальних закладах середньої освіти та у процесі навчання за спеціальністю, що передбачає застосування теорій та методів відповідної науки і характеризується комплексністю та невизначеністю педагогічних умов організації навчально-виховного процесу в основній (базовій) середній школі.
- володіти категоріально-понятійним апаратом, хронологією та науковою періодизацією.
- організувати комплексний пошук, неупереджений аналіз та інтерпретацію історичних джерел або інформації методичного характеру.
- використовувати, здобуті знання, уміння і навички із археології у навчально-виховному процесі.
- володіти базовими знаннями української та світової культури в контексті готовності студентів до спілкування у мультикультурному середовищі на основі толерантності, діалогу і співробітництва.
- формувати історичну свідомість, громадянську позицію, політичну культуру, національну пам'ять, провадити громадянсько-патріотичне виховання серед молоді.

Структура навчальної дисципліни

Теми лекційних занять:

Тема 1. Археологія як наука. Археологічні джерела

Опис теми: Предмет, завдання, хронологічні межі, джерела вивчення, методологічні основи вивчення курсу “Археологія”. Археологічні джерела, пам'ятки, термінологія. Етапи та методи археологічного дослідження. Археологічна періодизація та хронологія.

Тема 2. Палеоліт. Мезоліт

Опис теми: Сучасні наукові погляди на походження людини. Кліматичні впливи в кінці льодовикової епохи і їх вплив на життя людини. Основні здобутки в господарській діяльності. Суспільство, ідеологічні уявлення, мистецтво.

Тема 3. Неоліт. Мідний вік (енеоліт).

Опис теми: Важливі перетворення в господарській діяльності неолітичної людини. Становлення відтворюючих форм господарства. Землеробсько-скотарські культури України. Етнокультурний склад населення. Соціальний устрій. Вірування. Пам'ятки образотворчого мистецтва.

Тема 4. Епоха раннього металу.

Опис теми: Міднокам'яний і бронзовий вік. Пам'ятки трипільської культури в Україні: а) історія дослідження, територія розташування, періодизація і

хронологія; б) поселення і житла; в) характеристика господарства і занять, знаряддя праці і предмети озброєння; г) керамічний посуд, орнаментация; д) проблема походження та історичної долі трипільських племен. Середньостогівська культура. Пам'ятки ямної культури.

Тема 5. Бронзовий вік.

Опис теми: Археологічні культури України. Етнічний склад населення. Поселення та житла. Господарство. Суспільство, ідеологічні уявлення населення.

Тема 6. Ранній залізний вік.

Опис теми: Зміни у господарстві населення та структурі суспільств. Передскіфський період. Населення Лісостепу України за кіммерійської доби (IX – початок VII ст. до н.е.). Скіфія. Соціально-економічний розвиток. Культура населення. Сарматський період. Пізні скіфи.

Тема 7. Скіфська доба в археології України.

Опис теми: Проблема походження, етнічна приналежність та розселення скіфських племен. Господарство і побут скіфських племен. Царські кургани скіфів, поховальний обряд. Скіфське мистецтво, звіриний стиль. Степові скіфи

Тема 8. Античні держави Північного Причорномор'я.

Опис теми: Грецька колонізація Північного Причорномор'я. Поява та розвиток міст. Античні держави класичного та елліністичного періоду, греко-римського періоду та у пізньоантичний час. Антична економіка та культура.

Тема 9. Археологія східних слов'ян.

Опис теми: Походження слов'ян. Праслов'янські культури та пам'ятки слов'ян I тис. н.е. Економічний розвиток слов'янського суспільства. Суспільний лад та соціальні відносини. Культура слов'ян. Слов'яни та оточуючий світ.

Тема 10. Археологія періоду Київської Русі.

Опис теми: Археологічні джерела. Давньоруські міста. Сільські поселення. Соціально-економічний розвиток. Культура.

Тема 11. Середньовічна археологія Півдня України IX–XIV ст.

Опис теми: Пам'ятки кочових племен Подоння. Салтово-маяцька культура неслов'янського населення: алани, болгари, хозари. Пам'ятки кочових племен Степового Подніпров'я. Південні сусіди Київської Русі – кочові племена: торки, печеніги, половці. Середньовічний Крим.

Тема 12 - 13. Археологія доби українського козацтва XV–XVIII ст.

Опис теми: Археологічні дослідження пам'яток українського козацтва. Місця Запорозьких Січей. Столиці Гетьманської України. Замки-фортеці козацької доби. Поля битв. Економіка та побут населення України. Запорозьке господарство. Біля витоків українського козацтва. Січі, паланки, зимівники. Пам'ятки прикордонної служби. Поховання, цвинтарі й типи надмогильних

документів. Знаряддя праці. Деякі специфічні ремесла козацької доби. Шляхи і засоби сполучення. Кераміка та скляні вироби. Речі побуту і одяг козака. Люльки й дрібна пластика. Озброєння козацьких військ. Обладунок бойового коня. Архітектура XVI-XVIII ст. в Україні. Замки-фортеці Поділля й Волині XIV-XVIII ст. Нумізматичні пам'ятки XVI-XVIII ст. Козацькі клейноди. Сфрагістика і геральдика. Образотворче мистецтво.

Тематика практичних занять:

Семінарське заняття 1.

Тема: Палеоліт в Україні

1. Господарство і заняття населення України доби раннього палеоліту.
2. Найважливіші пам'ятки (стоянки) раннього палеоліту України.
3. Господарство і заняття пізньопалеолітичного населення України.
4. Палеолітичне мистецтво.
5. Пам'ятки мезоліту України.

Підготовка кожним студентом тематичної археологічної карти «Пам'ятки пізнього палеоліту України».

Семінарське заняття 2.

Тема: Неоліт України. Культури неоліту.

1. Характерні риси неолітичної епохи. Періодизація і хронологія неоліту.
2. Пам'ятки бугодністровської культури.
3. Культура лінійнострічкової кераміки.
4. Дніпро-донецька культура.
5. Культура ямковогребінцевої кераміки.

Підготовка конспекту семінарського заняття та мультимедійної презентації, підготовка кожним студентом тематичної археологічної карти «Неолітичні культури на території України».

Семінарське заняття 3-4.

Тема: Пам'ятки енеоліту східної Європи

1. Енеоліт та його значення в історії людства.
2. Пам'ятки трипільської культури в Україні:
  - а) історія дослідження, територія розташування, періодизація і хронологія;
  - б) поселення і житла;
  - в) характеристика господарства і занять, знаряддя праці і предмети озброєння;
  - г) керамічний посуд, орнаментация;
  - д) проблема походження та історичної долі трипільських племен.
3. Середньостогівська культура.
4. Пам'ятки ямної культури.

Підготовка конспекту семінарського заняття та мультимедійної презентації,

підготовка кожним студентом тематичної археологічної карти.

Семінарське заняття 5.

Тема: Бронзовий вік на території України

1. Бронзовий вік як історична епоха в історії людства.
2. Культура шнурової кераміки.
3. Катакомбна культурно-історична спільність.
4. Зрубна культурноісторична спільність

Підготовка конспекту семінарського заняття та мультимедійної презентації, індивідуальна робота підготовка кожним студентом тематичної археологічної карти - «Бронзовий вік на території України»

Семінарське заняття 6-7.

Тема: Скіфська доба в археології України. Степові скіфи.

1. Проблема походження, етнічна приналежність та розселення скіфських племен.
2. Господарство і побут скіфських племен.
3. Царські кургани скіфів, поховальний обряд.
4. Скіфське мистецтво, звіриний стиль.

Підготовка конспекту семінарського заняття та мультимедійної презентації, підготовка кожним студентом тематичної археологічної карти - «Пам'ятки скіфської доби (кургани, городища, міста) на території України»

Семінарське заняття 8-9.

Тема: Археологія античних міст Північного Причорномор'я.

1. Грецькі колонії Нижнього Побужжя : поселення на острові Березань, місто Ольвія.
2. Колонії Нижнього Подністров'я: Ніконій, Тіра.
3. Грецькі колонії Криму: Херсонес, Пантікапей.
4. Поховальний обряд і поховальні пам'ятки.

Підготовка конспекту семінарського заняття та мультимедійної презентації «Археологія античних міст Північного Причорномор'я».

Семінарське заняття 10.

Тема: Зарубинецька та черняхівська культури

1. Характеристика зарубинецької культури.
2. Черняхівська культура:
  - а) історія дослідження та територія розташування;
  - б) поселення та житла;
  - в) господарство та заняття;
  - г) поховальний обряд та релігійні уявлення;
  - д) проблема етнічної приналежності носіїв черняхівської культури.

Підготовка мультимедійної презентації або тематичної археологічної карти «Зарубинецька та черняхівська культури»

Семінарське заняття 11.

Тема: Археологія епохи Київської Русі

- 1.Городища.
- 2.Неукріплені поселення (селища) Київської Русі.
- 3.Поховальний обряд, могильники.
- 4.Археологія літописного Галича.

Підготовка кожним студентом тематичної археологічної карти «Городища і селища Київської Русі»

Практичне заняття 12-13.

Опрацювати та обговорити статтю: О.П. Моця Археологія козацької доби в Україні. Журнал Археологія, 2017, № 3

Семінарське заняття 14.

Тема: Постаті українських археологів.

Підготовка кожним студентом тематичної мультимедійної презентації.

Перелік соціальних, «м'яких» навичок (soft skills)

Взаємодія з людьми, загальнокультурна грамотність, здатність до навчання, здатність логічно обґрунтовувати позицію, навички усного та письмового спілкування, вміння слухати і запитувати, формування власної думки та ін.

Форми та методи навчання

Методи навчання: демонстрація, навчальна дискусія, дебати; технології викладання: тренінги, рольові ігри, аналіз конкретних ситуацій, обговорення, презентації, міні-лекції, ситуаційні дослідження, навчання на основі досвіду та інші.

Порядок та критерії оцінювання

Для досягнення цілей та завдань курсу студентам потрібно вчасно виконати завдання пов'язане із пошуком інформації стосовно вибраної професійної діяльності, оформити у презентаційний вигляд та представити-захистити перед колективом студентів групи; вчасно здати модульні контролі знань.

Викладач проводить оцінювання індивідуальних завдань студентів шляхом проставлення балів за визначеними критеріями, що вчасно доводяться здобувачам освіти. Також, студент під наглядом викладача самостійно оцінює свою роботу.

За вчасне та якісне створення презентаційного завдання, студент отримує такі обов'язкові бали:

- 10 балів за вчасне (згідно визначеного графіка) виконання завдання;
- 10 балів за якісне оформлення завдання;
- 20 балів за представлення завдання;
- 20 балів за захист та відповіді на запитання.

20 балів – модуль 1;

20 балів – модуль 2.

Усього 100 балів.

Студенти можуть отримати додаткові бали за: виконання рефератів, есе дослідницького характеру за темою курсу. Тему можуть дослідницької роботи вибрати самостійно за погодженням із викладачем. Додаткові бали студентам також можуть бути зараховані за конкретні пропозиції з удосконалення змісту навчальної дисципліни.

Модульний контроль проходить у формі тестування. У тесті 32 запитань різної складності: рівень 1 – 20 запитань по 0,4 бали (8 балів), рівень 2 – 10 запитань по 0,7 балів (7 балів), рівень 3 – 2 запитання по 2.5 балів (5 балів). Усього – 20 балів.

Посилення навчання та досліджень

Студенти мають можливість додатково отримати бали за виконання індивідуальних завдань дослідницького характеру, а також можуть бути долучені до написання та опублікування наукових статей з тематики курсу. В освітньому процесі використовуються досягнення викладача курсу – керівника відділу якості освіти НУВГП – механізми та процедури в освітньому процесі університету <https://nuwt.edu.ua/sp>.

Інформаційні ресурси

1. Закон України від 01.07.2014 р. № 1556-VII «Про вищу освіту» [Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/Laws/show/1556-18>].
2. Закон України від 05.09.2017 р. «Про освіту» – [Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.Ua/laws/show/2145-19>].
3. Постанова Кабінету Міністрів України від 29.04.2015 р. № 266 «Про затвердження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти» [Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/266-2015-n>].
4. Постанова Кабінету Міністрів України від 23.11.2011 р. № 1341 «Про затвердження Національної рамки кваліфікацій» [Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1341-2011-%D0%BF/paran12#n12>].
5. Методичні рекомендації щодо розроблення стандартів вищої освіти, затверджені наказом Міністерства освіти і науки України від 01 червня 2016

р., № 600 (у редакції наказу Міністерства освіти і науки України від 21 грудня 2017 №1648) [Режим доступу:

<https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha~osvita/rekomendatsii-1648.pdf>]. 11

6. Стандарти і рекомендації щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти (ESG) [Режим доступу: http://www.britishcouncil.org.ua/sites/default/files/standards-and-guidelincs_for_qa_in_the_ehea_2015.pdf].

7. Національний освітній глосарій: вища освіта / 2-е вид., перероб. і доп. / авт.-уклад.: В. М. Захарченко та ін. / За ред. В. Г. Кременя – К.: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2014. – 100с. ISBN 978-966-2432-220

<http://onu.edu.ua/pub/bank/userfiles/files/nauk%20method%20rada/glossariy.pdf>

8. Стандарт вищої освіти за спеціальністю 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа»

<https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/12/21/029-informatsiy-na-bibliotечna-ta-arkhivna-sprava-bakalavr.pdf>

Археологія

1. Археологія України: курс лекцій / За ред. Л.Залізняка. - К.: Либідь, 2005.
2. Бунятян К.П. Давнє населення України: навчальний посібник. – К.: Либідь., 1999. – 225 с.; 2003.
3. Винокур І.С., Телегін Д.Я. Археологія України. – Тернопіль: Навчальна книга-Богдан, 2004, 2005. 4. Ситник О. Культурна антропологія: походження людини і суспільства. навч. посібник. – Львів, 2012.
5. Словник-довідник з археології / Редактор-укладач Н.О.Гаврилук.- К., 1996.
6. Чмихов М.О., Кравченко Н.М., Черняков І.Т. Археологія і стародавня історія України: Курс лекцій. - К., 1992.

Допоміжна

1. Брей У., Трамп Д. Археологический словарь. – М., 1990.
2. Бунятян К.П., Мурзін В.Ю., Симоненко О.В. На світанку історії. – К., 1998.
3. Бурдо Н.Б. , Відейко М.Ю. Трипільська культура. Спогади про золотий вік. – К.: Фоліо, 2007
4. Відейко М.Ю. Шляхами трипільського світу. – К.: Наш час, 2007.
5. Давня історія України. – К., 1997. – Т. 1.
6. Давня історія України. – К., 1998. – Т. 2.
7. Давня історія України. – К., 2000. - Т.3.

8. Енциклопедія трипільської цивілізації: У 2 т., 3 кн. – К., 2004.
9. Етнічна історія давньої України. – К., 2000.
10. Етногенез та етнічна історія населення Українських Карпат: Археологія та антропологія. - Т. 1. - Львів, 1999.
11. Залізник Л.Л. Найдавніше минуле України. – К.: Наукова думка, 1997.
12. Залізник Л.Л. Охотники на северного оленя Украинского Полесья эпохи финального палеолита. К., 1989.
13. Зубар В.М., Ліньова Є.А., Сон Н.О. Античний світ Північного Причорномор'я. – К., 1999.
14. Зубарь В.М. Некрополь Херсонеса Таврического I-IV вв.н.э. - К., 1982.
15. Ильинская В.А., Тереножкин А.И. Скифия VII-IV вв. до н.э. - К., 1983.
16. Історична наука: термінологічний і понятійний довідник: Навч. посіб. / В.Литвин, В.Гусєв, А.Слюсаренко та ін. – К., 2002.
17. Кадеєв В.И. Херсонес Таврический в первых веках нашей эры. - Харьков, 1981.
18. Кам'яна доба України: Зб. наук. статей. - К., 2003.
19. Козак Д.Н. Пшеворська культура у Верхньому Подністров'ї і Західному Побужжі. - К., 1984.
20. Крапивина В.В. Ольвия. Матеріальна культура I - IV вв. - К., 1993.
21. Крижицький С.Д., Зубар В.М., Русяєва А.С. Античні держави Північного Причорномор'я. - К., 1998. - (Україна крізь віки, т. 2).
22. Кутайсов В.А. Керкинитида в античную эпоху. К., 2004.
23. Мозолевский Б.Н., Полин С.В. Курганы скифского Герроса. К., 2005.
24. Монгайт А.Л. Археология Западной Европы. Каменный век. - М., 1973.
25. Монгайт А.Л. Археология Западной Европы. Бронзовый и железный века. – М., 1974.
26. Русяева А.С. Религия и культы античной Ольвии. - К., 1992.
27. Славяне Юго-Восточной Европы в предгосударственный период / Под ред. В.Д.Барана. - К., 1990.
28. Словник-довідник з археології. –К.- 1989.
29. Толочко П.П. Древнерусский феодальный город. - К., 1989.
30. Толочко П.П. Древний Киев. - К., 1983.

31. Толочко П.П. Киев и Киевская земля в эпоху феодальной раздробленности XII-XIII вв. - К., 1980. 32. Толочко П.П. Кочевые народы степей и Киевская Русь. - К., 1999.

33. Томенчук Б. Археологія городищ Галицької землі. Галицько-Буковинське Прикарпаття. Матеріали досліджень. 1976 – 2006 рр. – Івано-Франківськ, 2008.

34. Цвек О.В. Поселення східнотрипільської культури (короткий нарис). – К., 2006

Дедлайни та перескладання

Ліквідація академічної заборгованості здійснюється згідно «Порядку ліквідації академічних заборгованостей у НУВГП», <http://ep3.nuwm.edu.ua/4273/>. Згідно цього документу і реалізується право студента на повторне вивчення дисципліни чи повторне навчання на курсі. Передача модульних контролів здійснюється згідно <http://nuwm.edu.ua/struktturni-pidrozdili/navch-nauk-tsentr-nezalezhnoho-otsiniuvannia-znan/dokumenti>. Оголошення стосовно дедлайнів здачі та передачі оприлюднюються на сторінці MOODLE <https://exam.nuwm.edu.ua/>

Неформальна та інформальна освіта

Студенти мають право на перезарахування результатів навчання набутих у неформальній та інформальній освіті згідно відповідного Положення про неформальну освіту. <http://ep3.nuwm.edu.ua/18660/>.

На ресурсі -

<https://www.skeptic.in.ua/integrity/?fbclid=IwAR2TE9zaoPiVjFfH281AqWCB4SI16GlCpmjfto6CvZ0eAN7efPpMM7LmuHY>

студенти зможуть знайти: офіційні документи і рекомендації, ФБ, Проект сприяння академічній доброчесності в Україні, вебінари, короткі відеопоради студентам, аналітика, книжки, монографії, системи виявлення текстових запозичень, кодекси етики, академічне письмо, дискусії, інфографіка.

Практики, представники бізнесу, фахівці, залучені до викладання

До викладання курсу долучені викладачі кафедри, працівники Рівненського обласного краєзнавчого музею. Викладач цього курсу є завідувачем відділу археології та реставрації Рівненського обласного краєзнавчого музею.

<http://wiki.nuwm.edu.ua/index.php/> .

Правила академічної доброчесності

Усі здобувачі виконані навчальні завдання самостійно перевіряють на виявлення текстових запозичень через університетську платформу MOODLE

<http://wiki.nuwm.edu.ua/index.php/Unplag>.

В аудиторії здобувачі не допускаються до списування та обману – за порушення принципів академічної доброчесності викладач може накладати санкції: зниження балів, повернення роботи на доопрацювання, не допущення до захисту роботи та ін.

Вимоги до відвідування

Студенту не дозволяється пропускати заняття без поважних причин. Якщо є довідка про хворобу чи іншу поважну причину то студенту не потрібно відпрацьовувати пропущене заняття.

При об'єктивних причинах пропуску занять, студенти можуть самостійно вивчити пропущений матеріал на платформі MOODLE <https://exam.nuwm.edu.ua/course/view.php?id=341>

Здобувачі без обмежень можуть на заняттях використовувати мобільні телефони та ноутбуки.

Оновлення

За ініціативою викладача зміст даного курсу планується оновлювати щорічно, враховуючи зміни у законодавстві України, наукових досягнень у галузі археології та археологічних досліджень.

Студенти також можуть долучатись до оновлення дисципліни шляхом подання пропозицій викладачу стосовно новітніх змін у галузі. За таку ініціативу студенти можуть отримати додаткові бали.

Академічна мобільність. Інтернаціоналізація

В НУВГП розроблені процедури для реалізації права здобувачам на академічну мобільність:

- Положення про академічну мобільність учасників освітнього процесу Національного університету водного господарства та природокористування <http://ep3.nuwm.edu.ua/4398/>*
- Порядок перезарахування результатів навчання за програмами академічної мобільності в Національному університеті водного господарства та природокористування <http://ep3.nuwm.edu.ua/19458/>.*
- Положення про порядок реалізації права на академічну мобільність, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 серпня 2015 року № 579 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/579-2015-%D0%BF#n8>.*

Здобувачі можуть отримати доступ до таких міжнародних інформаційних ресурсів:

- електронні бібліотеки:

<http://lib.nuwm.edu.ua/index.php/korisni-posilannya/elektronni-biblioteki>

- Як знайти статтю у Scopus:

<http://lib.nuwm.edu.ua/index.php/biblioteka/novini/item/506-v-dopomohu-avtoram>

- База періодичних видань:

<https://www.scimagoir.com/>

- Можливості доступу до електронних ресурсів та сервісів:

<http://lib.nuwm.edu.ua/index.php/biblioteka/novini/item/516-mozhlyvosti-dostupu-do-resursiv-i-servisiv>

Лектори

*Войтюк Олексій Петрович,
Шевчук Тамара Євгенівна.*